

بحران مالی جهانی، چشم‌انداز آینده

با گذشت نزدیک به دو سال از آغاز بحران مالی جهانی، هنوز آینده‌روشنی برای بهبود وضعیت اقتصادی کشورهای درگیر بحران پیش‌بینی نمی‌شود. بحرانی که از آمریکا شروع شد و دامنه آن به بازارهای مالی اروپا، آسیا و خاورمیانه سرایت نمود. رکود اقتصادی، بیکاری، کاهش شدید قیمت سهام، سقوط بورس‌ها و ورشکستگی بسیاری از بانک‌ها و مؤسسات مالی و صنعتی از جمله آثار منفی این بحران در سطح جهان بوده است. این بحران تاکنون ۲ تریلیون و ۸۰۰ میلیارد دلار هزینه برای آمریکا در پی داشته و مشکلات زیادی را برای کشورهای مختلف جهان به وجود آورده است. اما پرسش اساسی این است که آثار منفی بحران کنونی تا چه زمانی ادامه خواهد داشت؟ آیا طرح‌های نجات مالی موفق خواهد شد؟ از چه زمانی شرایط اقتصادی جهان به وضعیت اولیه خود برمی‌گردد و ثبات و اطمینان در بازارهای مالی حاکم می‌شود؟ گزارش حاضر ابعاد این مسأله را از دیدگاه‌های مختلف مورد بررسی قرار داده است:

اعلام کرده است که سیاست‌های پولی و مالی جدید قدرت کافی برای بازسازی سریع اقتصاد جهانی را نداشته و بازگشت به ثبات اقتصادی به روندی طولانی مدت نیاز دارد. طبق گزارش مذکور، نرخ رشد اقتصاد کشورهای توسعه یافته تا نیمه دوم سال ۲۰۱۰ میلادی رو به کاهش خواهد بود و از نیمه دوم سال آینده رشد مثبت آغاز خواهد شد. این مرکز پیش‌بینی نموده است که در سال جاری میلادی، اقتصاد کشورهای توسعه یافته و صنعتی رشدی منفی را تجربه نموده و با نرخ منفی ۳/۸ درصد تنزل پیدا کند و در سال ۲۰۱۰ نرخ رشد اقتصادی این کشورها به ۰/۶ درصد برسد.

جدول زیر نرخ رشد اقتصادی کشورهای جهان در سال جاری میلادی و در سال آینده را نشان می‌دهد:

رابرت زولیک، رئیس بانک جهانی در کنفرانسی مطبوعاتی در تاریخ ۱۲/۴/۸۸ اعلام کرد که نشانه‌های احیا و پویایی مجدد در اقتصاد جهانی به چشم می‌خورد اما بدون تردید، اقتصاد جهان در ماه‌های آینده با سردرگمی‌ها و بی‌ثباتی‌های زیادی روبه‌رو خواهد شد.

رئیس بانک جهانی که در سانتیاگو سخن می‌گفت، به سیاست‌گذاران جهان یاد آور شد که تزریق‌های مالی برای تغییر جهت اقتصاد دنیا و بازگرداندن رشد به اقتصاد کشورها کافی نیست و در صورتی که از ابزارهای مناسب استفاده نشود، در آینده‌ای نه چندان دور بحران بیکاری و تبعات اجتماعی آن بر تأثیرات بحران اقتصادی و اعتباری کنونی می‌افزاید.

صندوق بین‌المللی پول نیز در گزارش مورخ ۱۷/۴/۸۸ که در اجلاس گروه هشت در ایتالیا مطرح شد،

پیش بینی رشد اقتصادی برخی از کشورهای جهان (درصد)

نرخ رشد	۲۰۰۹	۲۰۱۰
اقتصاد جهان	-۱/۴	۲/۵
کشورهای صنعتی	-۳/۸	۰/۶
آمریکا	-۲/۶	۰/۸
منطقه یورو	-۴/۸	-۰/۳
آلمان	-۶/۲	-۰/۳
انگلستان	-۴/۲	۰/۲
ژاپن	-۶	۱/۷
روسیه	-۶/۵	۱/۵
چین	۷/۵	۸/۵
هند	۵/۴	۶/۵

منبع: صندوق بین‌المللی پول - ژوئیه ۲۰۰۹

سرمایه‌گذاری‌های خارجی از جمله آثار این بحران بوده است. بسیاری از تحلیلگران اقتصادی ریشه بحران مالی آمریکا را در بازار مسکن این کشور می‌دانند. بحرانی که با افزایش بی‌رویه قیمت مسکن و سپس کاهش شدید قیمت و ترکیدن حباب مسکن در سال ۲۰۰۸ بوجود آمد. تاکنون بر اثر این بحران، بیش از ۲ میلیون آمریکایی به دلیل عدم پرداخت اقساط وام‌های مسکن، خانه‌های خود را به بانک‌ها واگذار کرده‌اند و پیش‌بینی می‌شود این رقم تا پایان سال ۲۰۰۹ به بیش از ۵/۵ میلیون نفر افزایش یابد.

البته هم‌اکنون با گذشت زمان، بازار مسکن آمریکا به ثباتی نسبی دست یافته و شرایط رو به بهبودی است. به نظر می‌رسد بسته‌های محرک اقتصادی ۷۰۰ میلیارد دلاری بوش و ۷۸۷ میلیارد دلاری دولت اوباما و سیاست‌های کنترل مالی تأثیر مثبتی بر اقتصاد این کشور

همان‌گونه که در جدول فوق ملاحظه می‌شود، در سال جاری میلادی و در سال آینده، رشد اقتصادی اکثر کشورهای جهان به غیر از چین و هند منفی و یا روندی نزولی خواهد داشت.

با این توضیح، اکنون چشم‌انداز وضعیت اقتصادی تعدادی از کشورها که از بحران مالی جهانی آسیب دیده‌اند مورد بررسی قرار می‌گیرد:

چشم‌انداز وضعیت اقتصادی کشورهای صنعتی

آمریکا

بحران مالی آمریکا که با بحران وام‌های رهنی پر خطر^۱ در سال ۲۰۰۸ آغاز گردید، تاکنون آثار منفی زیادی بر اقتصاد این کشور برجای گذاشته است. سقوط شدید ارزش سهام در بازارهای بین‌المللی، کاهش نرخ رشد اقتصاد جهانی، گسترش بیکاری و کاهش

1 - Subprime Mortgage Crisis

داشته است. با توجه به پیش‌بینی‌های مؤسسات معتبر و گزارش‌های جامع در این مورد، می‌توان سناریوی زیر را برای بازار مسکن آمریکا در نظر گرفت:

با کاهش ساخت و ساز مسکن در آمریکا در سال ۲۰۰۹، نهایتاً تقاضای مسکن از عرضه آن پیشی خواهد گرفت و قیمت اجاره مسکن افزایش خواهد یافت. در نتیجه روند کاهشی قیمت مسکن متوقف گردیده و از اوایل سال ۲۰۱۰ شرایط بهبود خواهد یافت.

علاوه بر بخش مسکن، تازه‌ترین گزارش فدرال رزرو که در نیمه دوم سال جاری میلادی منتشر شد نشان می‌دهد ثبات در برخی فعالیت‌های اقتصادی آمریکا در سطحی محدود آغاز گردیده و نشانه‌هایی از پایان رکود به چشم می‌خورد.

آمریکا و اروپا در برابر چالش بیکاری

از زمان آغاز رکود اقتصادی در آمریکا در دسامبر سال ۲۰۰۷، تا کنون نزدیک به ۷ میلیون نفر در این کشور بیکار شده‌اند. فدرال رزرو آمریکا در تازه‌ترین گزارش خود اعلام کرده است، نرخ بیکاری در این کشور بزودی به بالای ۱۰ درصد خواهد رسید و این نرخ طی سال‌های آینده همچنان بالا خواهد بود. در حال حاضر نرخ بیکاری در آمریکا ۹/۵ درصد می‌باشد. اکثر سیاست‌گذاران فدرال رزرو بر این باورند که اقتصاد و بازار نیروی کار آمریکا ۵ تا ۶ سال زمان نیاز دارد تا به روند عادی بازگردد.

مشکل بیکاری در انگلستان نیز یکی دیگر از چالش‌های مهم اقتصادی دولت گوردن براون^۱ می‌باشد. طبق پیش‌بینی مؤسسه ملی تحقیقات اجتماعی و اقتصادی انگلیس، نرخ بیکاری در این کشور تا سال ۲۰۱۱ با افزایش چشمگیری مواجه شده و به ۹/۳ درصد خواهد رسید.

در منطقه یورو نیز افزایش نرخ بیکاری همچنان موجب نگرانی زیادی در بین مردم و کارشناسان اقتصادی شده و این روند در حال افزایش می‌باشد. براساس اعلام مؤسسه آمار اروپا، موسوم به یورو استات، از ماه مه ۲۰۰۸ تاکنون، بیش از ۳/۴ میلیون نفر در منطقه یورو شغل خود را از دست داده‌اند و این رقم در بین ۲۷ کشور عضو اتحادیه اروپا به بیش از ۵/۱ میلیون نفر می‌رسد.

به علاوه طبق گزارش‌های سازمان بین‌المللی کار (ILO)، تعداد کسانی که به علت بحران مالی جهانی تا پایان سال ۲۰۰۹ بیکار می‌شوند به حدود ۲۰ میلیون نفر خواهد رسید. گسترش این بیکاری عمدتاً در صنایع ساختمانی، اتومبیل‌سازی، مسکن و خدمات مالی است. بدین ترتیب تعداد کل بیکاران جهان برای اولین بار از مرز ۲۰۰ میلیون نفر تجاوز خواهد کرد^۱

انگلستان

براساس اعلام مؤسسه تحقیقاتی ارنست اندیانک، یکی از معتبرترین مؤسسات مطالعاتی انگلستان، رشد اقتصادی این کشور در سال جاری بیش از ۴/۵ درصد کاهش خواهد یافت که این رقم از سال ۱۹۴۵ بی سابقه است. مؤسسه مذکور، رشد اقتصادی انگلیس طی سال ۲۰۱۰ را آرام و کند و در حدود ۰/۵ درصد پیش‌بینی کرده است.

کنفدراسیون صنایع بریتانیا (CBI)، علائمی مبنی بر خارج شدن بخش خدمات مالی انگلستان از رکود را پیش‌بینی نموده و اعلام داشته که این بخش در مسیر بهبودی تدریجی قرار گرفته است. لکن بهره‌وری همچنان پائین می‌باشد، بیکاری در حال افزایش و سرمایه‌گذاری رو به کاهش است.

۱. دکتر مسعود درخشان - ماهیت و علل بحران مالی ۲۰۰۸ - انتشارات مرکز تحقیقات استراتژیک - ۱۳۸۷ - ص ۵۹

کشورهای در حال توسعه

کشورهای در حال توسعه نیز به دلیل بحران مالی جهانی، با مشکلات زیادی مواجه می‌باشند. مشکلاتی که ریشه در بحران مالی آمریکا و غرب داشته و به تدریج کشورهای در حال توسعه را هدف قرار می‌دهد.

پاسکال لامی، رئیس سازمان تجارت جهانی در نشست مورخ ۸۸/۴/۱۵ ژنو اعلام کرد که در اثر بحران مالی جهانی، حجم و ارزش تجارت جهانی کاهش یافته و موجب آن شده است تا کشورهای در حال توسعه که اغلب تأمین کننده کالاهای مصرفی کشورهای جهان هستند با کاهش در آمد مواجه شوند. کاهش حجم تجارت در کشورهای توسعه یافته سبب کاهش نرخ رشد آنها گردیده و متقابلاً کشورهای در حال توسعه و فقیر با مشکلات جبران‌ناپذیری رو به رو می‌شوند. آنها از تجارت و درآمد حاصل از آن برای خروج از رکود بهره می‌برند و حمایت از آنها در این مسیر از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. اما نکته مهم این است که کشورهای بزرگ در حال توسعه توانسته‌اند به راحتی از این بحران عبور کنند. چین، هند، برزیل و آفریقای جنوبی از این جمله‌اند.

از سوی دیگر، بانک توسعه آسیایی پیش بینی کرده است که ادامه بحران اقتصادی در آمریکا و اروپا و ژاپن به ضرر رشد اقتصادی شرق آسیا در سال ۲۰۰۹ خواهد بود. کشورهای آسیایی به شدت به صادرات به کشورهای توسعه یافته وابسته‌اند و تا زمانی که رشد و رونق اقتصادی به کشورهای توسعه یافته باز نگردد، رشد اقتصادی آسیا نیز به شرایط پیش از بحران اقتصادی و مالی باز نخواهد گشت. بانک توسعه آسیایی پیش بینی کرده است رشد اقتصادی شرق آسیا طی سال ۲۰۱۰ به سرعت افزایش یابد و به ۶ درصد برسد.

بنا به گزارش مذکور، اقتصاد انگلستان شدیدترین وضعیت رکود را پشت سر گذاشته و در حال ثبات یافتن می‌باشد و در سال ۲۰۰۹ به میزان ۹/۳ درصد انقباض خواهد داشت. اما از اوائل سال آینده رشدی آهسته و تدریجی را نشان خواهد داد.

طبق مطالعات صورت گرفته توسط موسسه تحقیقات اجتماعی و اقتصادی انگلستان، برای بازگشت وضعیت اقتصادی این کشور به دوره قبل از رکود اقتصادی از نظر درآمد سرانه، حدود ۵ سال وقت لازم می‌باشد.

در عین حال بسیاری از کارشناسان اقتصادی بر این باورند که رکود اقتصادی انگلستان در چند ماه آینده به سمت بهبود حرکت خواهد کرد و پس از آن طی سال‌های ۲۰۱۰ و ۲۰۱۱ مجدداً رکود اقتصادی بر فعالیت‌های این کشور مسلط خواهد شد.

آلمان

به گزارش نشریه آلمانی فوکوس صدر اعظم آلمان پیش بینی کرده است که بحران اقتصادی و عواقب آن سال‌ها گریبان‌گیر کشور آلمان باشد. صدر اعظم آلمان درباره دست‌کم گرفتن عواقب بحران اقتصادی هشدار داده و یاد آور شده است که بحران اقتصادی زمانی پشت سر گذاشته می‌شود که این کشور به وضعیت قبل از بحران برسد. اینکه چه موقع کشور به وضعیت قبل از بحران می‌رسد به هیچ وجه قابل پیش بینی نیست.

به عقیده مرکل، یک دوره کامل قانون‌گذاری وقت لازم است تا بر تأثیرات این بحران اقتصادی غلبه شود. این در حالی است که اخیراً خبرهایی درباره بهبود اوضاع اقتصادی، امیدهایی را ایجاد کرده است و مؤسسات اقتصادی یک دگرگونی اقتصادی را انتظار داشته‌اند.

دست نیابد، نمی‌توان انتظار رشد و رونق اقتصادی برای کشورهای آسیب دیده از بحران را داشت و در این صورت کشورهای درگیر بحران، با شرایط دشواری رو به رو خواهند بود.

در نگاهی خوش‌بینانه، با توجه به اقداماتی که تاکنون از سوی کشورهای صنعتی صورت گرفته، نشانه‌های امیدوارکننده‌ای از بهبود وضعیت اقتصادی، بازگشت اعتماد به بازارهای مالی و کاهش روند منفی اقتصاد جهانی به چشم می‌خورد. پیش‌بینی می‌شود رونق اقتصاد جهانی از اواسط سال ۲۰۱۰ میلادی آغاز شود. گرچه معضل بیکاری در اروپا و آمریکا همچنان به عنوان چالشی جدی مطرح خواهد بود.

محسن موحدین

مرکز مطالعات اقتصاد بین‌الملل و انرژی

بحران مالی سال ۲۰۰۸ میلادی که اکنون تبدیل به بحرانی اقتصادی شده است، ضربه‌ای سخت و سهمگین بر پیکر نظام اقتصاد سرمایه‌داری وارد کرده و کارآیی این نظام را به صورتی جدی زیر سؤال برده است. کشورهای توسعه یافته صنعتی بیشترین آسیب را از ناحیه این بحران متحمل شده‌اند و همچنان با آثار منفی آن نظیر رکود اقتصادی، بیکاری، ورشکستگی بنگاه‌های اقتصادی، سقوط ارزش سهام و کاهش نرخ رشد اقتصادی دست و پنجه نرم می‌کنند.

به نظر می‌رسد، چنانچه سیاست‌های مالی و پولی جدید و بسته‌های محرک اقتصادی کشورهای صنعتی با موفقیت اجرا نشود و سیستم مالی بین‌المللی به ثبات لازم